

AZ IDŐSKORI TANULÁS SZEREPE A KÖZÖSSÉGTEREMTŐDÉSSEN¹

DOI 10.35402/kek.2019.4.4

Absztrakt

Diplomamunkám célja: az időskori tanulás szerepe a közösségteremtődésben, kutatás, azaz milyen szerepe van az időskori tanulásnak az idősök közösségteremtődésében, illetve egyáltalán van-e szerepe. Ennek kiderítésére kutatást végeztem a Milton Friedman Egyetemen (volt Zsigmond Király Egyetem) létrehozott és működő szeniorképzési rendszerben. Bemutattam a *közösségek kialakulásának* fogalmát, típusait, hiszen ez a dolgozatomban *egyik kulcsfogalma*, az időskori tanulás adta közösségteremtődés lehetőségét keresve. Tisztáztam a *geronto-andragógia* és *geronto-educáció* fogalmait is, hiszen ez a dolgozatomban *másik kulcsfogalma*. Röviden áttekintettem a magyar idősoktatás jelenlegi helyzetét, kiemelve a Nyugdíjasok Óbudai Akadémiáját és a külső helyszíneken működő Szenior Akadémiákról is szóltam. Bemutattam a Milton Friedman Egyetemen a Nyugdíjasok Óbudai Akadémiája szenior hallgatói által létrehozott *Szenior Klubot*, a Kőrösi Csoma Sándor Művelődési Központ Szenior Akadémia *Kőbányai Nyugdíjasok Klubját*. Elemeztem a kutatómunka alapját képező csoportos és egyéni interjúkat, illetve analizáltam a külső helyszíneket, levontam a konzekvenciákat és értékeltem azokat. Végül összefoglaltam a dolgozatot, véleményeztem a kutatást és megkísértem a hipotézisem megválaszolását.

Abstract

This thesis is about the role of learning in old age in community-building. A research was conducted on the senior training system elaborated and operated at Milton Friedman University (former Zsigmond Király/Sigismund King University) to determine what role learning in old age plays in community-building for the elderly if it plays a role at all. *One of the key* concepts of the thesis i.e. the concept and types of community-forming was presented to examine the possibility of creating communities through learning in

old age. *The other key concept* of this thesis, the concepts of both geronto-andragogy and geronto-education were also clarified. The current situation of Hungarian senior education was briefly reviewed focusing on the Retired People's Óbuda Academy as well as the Senior Academies on external sites. The Senior Club founded by senior students of the Retired People's Óbuda Academy at the Milton Friedman University, and the Kőbánya Pensioners Club of the Senior Academy of Kőrösi Csoma Sándor Cultural Centre were presented. The group and individual interviews constituting the basis for the research and the external sites were analyzed, conclusions were deduced and evaluated. Finally, the thesis was summarized with comments on the research and an attempt to confirm the hypothesis.

A világ soha nem látott demográfiai változás előtt áll. Az idősök arányának emelkedése a 21. század legmeghatározóbb demográfiai folyamata a világban, kiemelve az európai országokat. Az ENSZ számításai szerint, míg 2010-ben a világ népességének közel 8 százaléka töltötte be a 65. életévét, 2050-re már másfél milliárdnyi földlakó lehet ebben az életkorban. Az elmúlt 200 évben az átlagéletkor megduplázódott, a társadalom fejlődésének köszönhetően az átlagéletkor növekedett és egyre több az idős ember. Az idősödés egyéni és társadalmi szinten is számos kihívást jelent. Egyre nagyobb igény mutatkozik a felnőttkori tanulás iránt. A felnőttkori tanulás alapvető eleme az *Európai Bizottság* (2006) egész életen át tartó tanulással kapcsolatos szakpolitikájának. A pedagógiai szakirodalomban, az utóbbi években szinte közhelyként terjedt el az egész életen át tartó tanulás jelszava. Ebbe – szerintem magától értetődően – beletartozna az idős emberek tanulása is. Szóval az egyes felnőttoktatási koncepciókból hiányzik az időskorúak tanulásának elmélete, ennek megalapozása és legfőképpen módszertana.

Dolgozatomban gerontológiai témával foglalkozom, mivel napjainkban ez a tudomány kiemelt jelentőséggel bír; dolgozatomban nem az idősoktatás bemutatása a cél, csupán eszköze, hogy megvizsgáljam, *milyen szerepe van az időskori tanulásnak*

1 Milton Friedman Egyetem Andragógia mesterszakos diplomamunkám rövidített változata.

az idősök közösségteremtésében, illetve egyáltalán van-e szerepe. És vajon vannak-e már az idősoktatáson résztvevők által létrehozott közösségek? Az életkorhoz kapcsolódó problémák közül e téma ennek fényében érdekel. Ez a téma azért is érdekel, mert az ország legnagyobb szenior képzési rendszerét működtető intézménynek – Milton Friedman Egyetem (volt ZSKE), Nyugdíjasok Óbudai Akadémiája (NYÓA) – vagyok végzős, andragógia mesterszakos hallgatója és jómagam is az idősoktatásból érkeztem vissza a felsőoktatásba. Kutatásom színtereként, az idősoktatáson keresztül adódó szinterek közül, részemről ezért esett kitüntetett figyelem a Milton Friedman Egyetem Nyugdíjasok Óbudai Akadémiájára. A szocializálódott ember vágya az, hogy különböző közösségekhez tartozzon. Ilyen közösségek lehetnek például a család, lakóhelyünk közössége, rokonságunk, nemzetünk, de akár összeköthet bennünket embertársainkkal egy közös hitvallás, vagy éppen egy munka, közösen végzett tevékenység is. Számítalan mennyiségű és minőségű közösség létezik. A legkisebb, és az egyik legalapvetőbb ezek közül, amivel egy ember élete során találkozhat, a család. Ha visszanyúlunk minden közösség három különböző fundamentumára: vér, föld és szellem – vagy: rokonság, szomszédság, barátság –, akkor látjuk, hogy a családban egyszerre van meg mindegyik, de a lényegét az első konstituálja. Először a 18–19. századi filozófia kezdett el a közösség kategóriájával foglalkozni, a közösséggel, mely olyan régi, mint az emberiség, de csak ekkortól válik problematikusá, majd századunktól a szociálpszichológia figyeli meg és rendszerezi az emberi viselkedést és annak szabályait, a csoportok életének szintjén. Közösség = minőségi csoport? Heller Ágnes szerint *a csoport* a társadalmi integrációk legalacsonyabb, legkezdetlegesebb, legprimitívebb foka, egy magasabb rendű integráció, *a közösség*. A csoport lehet közösség, de lehet közösség több csoport egysége, lehet réteg is (Heller Ágnes 1970:333). A csoportba véletlenszerűen kerülünk, a közösséget tudatosan választjuk. A közösségek hiánypótló intézmények is egyben. Az önszervező közösségek egy sor olyan társadalmi problémát oldanak meg ingyen és gyorsan, melyeket a hatalom nem tud, vagy nem időben tud, vagy nem kellő mértékben, vagy csak nagyon drágán tud vagy tudna megoldani. E folyamatban az önszervező közösségek szerepe nélkülözhetetlen, sokszor ők a hiányok első felfedezői. „*A modernizáció, individualizáció, globalizáció hatásai Magyarországot is elérték, de a kiegyensúlyozására irányuló törekvések még nem váltak a társadalom szerves részévé: a civil*

társadalom nem erősödött meg, a helyi demokrácia formálisnak mondható, a civil szolidaritás, a társadalmi tőke szintje alacsony” (Harkai Nóra 2006).

A felnőttoktatással foglalkozó tudományt andragógiának nevezzük. Az andragógia részterülete az idősoktatás – idősokképzés, amely a gerontész (idősök) ógörög szóból, a *gerontológia* (interdiszciplináris ismeretrendszeréből tehát a „szakma specifikus” ismereteket és kompetenciákat kell hatékony programmá formálni) – így Jászberényi (2014) vagy *geronto-andragógia* nevet viseli. A geronto-andragógia igen széles terület. Magában foglalja az idősokkal kapcsolatos szociológiai és kommunikációs kutatásokat, az ide tartozó biológiai, orvosi, pszichológiai és pszichiátriai (azaz gerontológiai és geriátriai) ismereteket, valamint azt, hogy az idősöket milyen formában és tartalommal oktassuk. Ezt a formát és tartalmat nevezzük *geronto-educációnak*.

A nyugdíjazás után hirtelen megnövekszik a szabadidő, ami remek lehetőséget nyújt új ismeretek megszerzésére, vagy akár a régi hobbi előtérbe helyezésére, de kiváló esély is egyben új, régen vágyott tevékenységek megtanulására, új hobbi kialakítására is, valamint motiváltak lehetnek abban, hogy a fiatal korukban elmaradt művelődést pótolják, ezzel párhuzamosan *megőrizték szellemi frissességüket*. Ahhoz, hogy egy, a munkaerőpiacon már nem aktív idős ember tanulásra szánja el magát, elsősorban belső motivációra van szükség, de nagyon fontos szem előtt tartani azt a tényt, hogy az idősoktatás szempontjából releváns korosztályok igen sokrétűek és több korcsoportban is felmerül még az aktív, kereső életmód, valamint az ehhez köthető tanulási motivációk rendszere. A felnőttkori tanulási motivációk igen sokrétűek és többféleképpen csoportosíthatók. A legáltalánosabb felosztás a motiváció irányára utal, eszerint elsősorban külső (extrinzik) és belső (intrinzik) motivációs tényezőket különböztetünk meg (Bajusz Klára 2000).

Az idős embernek még a fejlett, nyugati civilizációban is számos külső és belső gátat kell leküzdenie, hogy a tanulási folyamat eredményes legyen. A legfontosabb tanulást gátló tényezők lehetnek: *a családi környezet, személyes félelmek, anyagi gondok, egészségügyi gátak, a tanulás fizikai körülményeinek problémái, örökölt és tanult tehetetlenség, rossz oktatási módszerek* – így Bajusz és Jászberényi. Az idősoktatásnak egyéni és társadalmi szinten haszna van. Az idős ember életminősége javul, direkt és indirekt módon; tovább lesz independens, független, önálló, tehát autonóm. Ezáltal nemcsak önmaga számára lesz magasabb életminőségben élő egyén,

hanem a társadalom számára is értékes marad és kisebb terhet jelent – vélekedik Boga Bálint (2013).

„A történelem minden korszakában, minden társadalomban a hatalmon lévő osztályok hatalmukat nem csak fizikai erővel tartják fenn, hanem olyan domináns nézetrendszerek terjesztésével és felerősítésével, amelyek a hatalmi rendszert lebetőség szerint a legjobbnak mutatják be. A társadalmi elit a hatalom megtartására leginkább két alrendszert: a rendelkezésre álló médiát és az oktatási rendszert használja fel. Média esetében a korszerű, digitális tömegkommunikáció nagyon hatékony megoldás, az oktatási rendszer esetében pedig a központi irányítás. A domináns ideológiák fontos része a családképzet, amelyet a társadalmi elit elfogad, és a nyilvánosságában vall. Abban az esetben, ha egy társadalomban az elit által irányítottan tradicionális nézetek terjednek el, akkor a család hagyományos hierarchiája és szereprendszere lép előtérbe. Ebben a tradicionális modellben ugyanis a nők és az idősek számára a család összetartása és a gyermekek–unokák gondozása a fő szerep és feladat, nem pedig az önmegvalósítás, amely viszont a posztmodern, tudásalapú, információs társadalomban alapvető gondolat és cél. Gerontológiát művelni egy erősen hierarchizált, feudalisztikus közegben különösen nagy társadalmi feladat, küldetés” (Bajusz Klára – Jászberényi József 2013).

Bármely szegmenst is nézzük, a tanulók felől mindenhol a közösségteremtődés igénye a domináns, méghozzá olyan tanulócsoporthoz létrehozása, amelyek később, a profán életben is összetartanak, a széthullott vagy széthullóban lévő családot, ha nem is pótolva, de egyes funkcióinak a hiányát enyhítve (Jászberényi 2015). Ennek kapcsán még egy fontos tényezőt kell kiemelni: magát az andragógusképzést. Ma egyedül az országban a Milton Friedman Egyetemen képeznek AND–MA idősképző szervezőket (nem tanárokat!) gerontagógus/geronto–andragógusokat, pedig sok helyen kellene.

Nyugdíjasok Óbudai Akadémiája

Az *active ageing* paradigmája motiválta a volt Zsigmond Király Főiskolát, amikor 2009-ben Gerontoeducációs Központot, 2011-ben NYÓA néven szeniorokképzést hozott létre. A 2009-ben a Zsigmond Király Főiskolán létrejött Gerontoeducációs Kutatóközpont célja a geronto-andragógiával foglalkozó képzések szervezése, konferenciák, könyvbemutatók tartása, és a 2011-ben indult NYÓA-nak a felügyelete. A központ adja ki továbbá a

Gerontoeducáció című internetes szaklapot is, mely negyedévente jelenik meg (Jászberényi 2017). Minden héten csütörtökön tartják az előadásokat, amelyeken minden 50 év feletti érdeklődő részt vehet ingyenesen. A plenáris előadások mellett további ingyenes és tandíjas tanfolyamokat látogathatnak a szenior hallgatók. Azok, akik legalább 9 előadáson részt vesznek, oklevélben részesülnek. A kurzusokat sokféle témában hirdetik meg. Minden óraadó a választott témájának a szakavatott professzora. Jelenleg a NYÓA Magyarország vezető idős oktatási képzési helyszíne. Ma már csaknem 4500 szenior hallgatója van, és a program minden szegmense megvalósítja a NYÓA koncepcióját: tevékeny, sikeres és aktív időskor megteremtését. 2018/19/1 félévtől az egyetem rendszeresített egy egységes Regisztrációs lapot a NYÓA rendezvényeire; plenáris (ingyenes) előadásokra, Szenior Kártyát használóknak és Tanfolyami részvétel esetében kitöltendő.²

A plenáris előadások a nevet váltott egyetemen, a Milton Friedman Egyetemen Eötvös termében vannak. Az előadások általában kb. 60 percig tartanak. Az aktuális tanfolyamok fő témacsoportjai: nyelvek; történelem és kultúra; művészetek és színház; politikatudomány; filozófia, vallás, társadalomtudomány; étel, ital, utazás; technológia; egészség, család.

Az egyetemen meghirdetett tanfolyamok száma: 59 (48 tanfolyam-díjas és 11 ingyenes). A legtöbb tanfolyam, különböző fokozatú idegen nyelvekből (angol, olasz, német), tornákból és táncokból van meghirdetve, illetve a kreativitást segítő foglalkozásokból, valamint művelődéstörténetből és művészettörténetből. A legtöbb előadást Dr. Udvarvölgyi Zsolt, Kerényi Péter, Spitzer Petra, Dr. Jászberényi József tartja.

A 39 külső helyszínen meghirdetett előadások, legtöbbje idős korral kapcsolatos témában: pszichológiai, pszichiátriai; párkapcsolati problémák, család; társadalmi változásokról szólnak, IKT eszközök és használatuk, programok használatáról, többféle tánc, mozgás lehetőség valamint a muszlim világ jelene, jövője témáról, és a tudatos vásárlásról nyújt széles információt a szeniorok számára. A legtöbb előadást: Dr. Jászberényi József, Pataki Enikő, Ujhelly Attila, Novák Mária és Dr. Udvarvölgyi Zsolt tartja.

² Az Egyetem honlapján és a facebook oldalon is könnyen követhetők a programok: <https://miltonfriedman.hu/bevezeto/> <https://www.facebook.com/groups/1865374547078367/?ref=bookmarks>

NYÓA Szenior Klub

Mielőtt a kutatása rátérek, egy pár szót szeretnék szólni egy, az egyetem falai között létrejött közösségről, alulról szerveződött közösségről, melyet 2015 januárjában MFE NYÓA szenioroktatáson résztvevők NYÓA Szenior Klub néven hívtak életre. Ennek az alulról szerveződött közösségnek a megerősödésére, működési feltételeinek biztosítására helyszínt és a tárgyi-személyi feltételeket, infrastruktúrát az egyetem biztosít. Ez a közösség a szenioroktatáson megismerkedett társaság tagjaiból áll, egy szűkebb közösség, akik kéthetente találkoznak, külön programokat csinálnak elsősorban maguknak, másodsorban az előadásokon résztvevőknek is. Programjaik között olyanok is szerepelnek, amelyek a generációk közti távolságok áthidalását is megcélazzák, például különböző kreatív foglalkozásokkal, valamint játékos vetélkedők megszervezésével. Programjaik további lehetőséget nyújtanak a művelődésre, valamint arra, hogy egyfajta közösségi élet baráti és családi hangulatban valósuljon meg.

Kőbányai Nyugdijasok Klubja

Kőbányai Nyugdijasok Klubja, a Körösi Csoma Sándor Művelődési Központban működő egyik nyugdíjas klub, amely bázisa az ottani Szenior Akadémiának. Egyéni interjút a klub agilis szervezőjével készítettem – amit a későbbiek folyamán, külön fejezetben ismertetek –, aki egyébként egy meridián tornát kedvelő szeniorokból álló csoportot is vezet, amelynek tagsága teljes átfedésben van a Szenior Akadémia előadásainak hallgatóival. Ez a nyugdíjas klub az igazi bázisa a szenioroképzésnek, a MFE által szervezett hétalkalmas kurzusokra is ez a nyugdíjas klub csapata jár.

A két klub összehasonlítása

A NYÓA Szenior Klubot az idős oktatáson résztvevők, egymással szimpatizálók hozták létre rendszeres időtöltés és közös programokon való részvétel céljával, míg a Kőbányai Nyugdijasok Klubja égisze alatt működő meridián tornát kedvelő szenior csoportot egy motivált szenior hozta létre saját álma és célja megvalósítása érdekében. Ez a szenior hölgy, egy már meglévő, működő klubrendszer fundamentumán építette fel a me-

ridián tornát kedvelő csapatot. Mint tudjuk, az ember veleszületett képessége az, hogy rendszer-szervező képessége van, azaz képes arra például, hogy közösségeket hozzon létre. A közösségeket három dolog tartja össze: *tagjaik közös akciókat szerveznek, vannak közös hiedelmeik, és közös szociális konstrukciókat alkotnak*. Amennyiben ez a három dolog megvan, létrejön egy negyedik – a *közösséghez való hűség*. Ez így együtt már kultúrát hoz létre. Természetesen az, hogy milyen közösségek, milyen kultúrák jönnek létre, abban óriási variabilitás van, de az a tulajdonság, hogy ezek létrejőjenek, hogy ebben a folyamatban részt vegyünk, mindannyiunkban megvan – mondta Csányi Vilmos (2011) Széchenyi-díjas biológus, etológus a kőszegi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete (FTI-iASK) Pannon Egyetemmel közös Tudomány a kocsmában sorozatában *Az emberi tudás elemi egységei – evolúciós elemzés* címmel tartott előadásában. Továbbá arról is beszél, hogy Magyarország az egyszemélyes közösségek populációjára irányba tart, ami rossz irány. Az „alulról jövő kezdeményezések” jók, jelen voltak-vannak az elmúlt évek során, de lehetnének erőteljesebbek is! Az idősügy kérdéseinek – a világban és Magyarországon tapasztalható demográfiai, elöregedési trendek felett nem szemet hunyva – időspolitikává kellene formálódnia, tényleges kormányzati cselekvéseket maga után vonva (Zárol Evelin, 2014). Az önmagáért tenni képes ember a saját valós igényeiért lép fel, ami nagyobb aktivitást és részvételt eredményez, így növelve a hatékonyságot. Mind a társadalom, mind az idősök nyeresége lehet az önszerveződés és önálló érdekképviselet, hiszen az idősök saját tapasztalataik alapján tesznek önmagukért, és nem mások mondják meg, hogy mire van szükségük, míg a társadalom működését megkönnyíti, hogy a problémát megélik is javaslatokkal, ötletekkel, törekvésekkel, belső kezdeményezésekkel támogatják problémáik megoldását. Ez alapvető jelentőségű például az érdekvédelem területén, hiszen az idősök gondjait ők maguk ismerik a legjobban és ők maguk képesek a leghitelesebben képviselni. Ez mindenképpen szemléletváltást jelentene hazánkban, ahol az idősökre mint elesett rétegre gondolunk, akiket fel kell karolni. Nagyobb megbecsülést vívhat ki az, aki tesz önmagáért és nem csak másoktól várja a problémák leküzdését.

Kutatások

Milton Friedman Egyetem – Nyugdíjasok Óbudai Akadémiája

Hipotézisem alátámasztásának érdekében kutatási munkát végeztem. Kutatási területként az általam ismert és látogatott MFE NYÓA 2018. május 17-i évről eseményét választottam, amely általában a szokásosnál több embert vonz. Kezdő lépésként kérdőíves kutatást végeztem, amiből a feldolgozást követően további ötletet kaptam a kutatásomhoz. A kutatás eredményeként megállapítom, hogy elhanyagolható az a kisebbség, amely közösségre aktív. A nagy többséget nem érinti meg a közösségteremtés lehetősége, bár a szakirodalomból és a kvantitatív eredményekből tudom, hogy vannak, léteznek az idős oktatás talaján létrejött szerveződések. *Earl Babbie (2008:273) A társadalomtudományi kutatás gyakorlata* című könyvében írja: „A kutatóknak tudniuk kell, hogyan válassza meg az alkalmas módszert, és hogyan alkalmazza azt hatékonyan”. A kvantifikálás (számszerűvé tétel) gyakran explicitebbé (részletesebbé) teszi megfigyeléseinket. A kvalitatív adatok gazdagabbak lehetnek a kvantifikált adatoknál. Ennek felismerése nem jelenti azt, hogy a kettő közül valamelyiknek a jegyében kell folytatni a kutatást, a másik kizárásával, hanem azt, hogy többnyire mindkét megközelítésre szükség van. Mivel nagyon nehezen megfogható dinamikákról van szó, a kutatást a MFE külső helyszínein folytattam, a bemutatott két Szenior Klubban, valamint a Milton Friedman Egyetemmel párhuzamosan működtetett Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának, Az Aktív Időskorért – Pécsi Szenior Akadémia program bemutatásán keresztül, amit későbbiekben ismertetek.

NYÓA Szenior Klub

A Nyugdíjasok Óbudai Akadémiája keretein belül létrejött Szenior Klubban történt csoportos interjú-kutatásomhoz útmutatásul egy előre, általam elkészített kérdőívet használtam és azon szereplő kérdések struktúráját alkalmaztam útmutatóként. 2018. október 3-án a NYÓA Szenior Klub első őszi klub-találkozóján az ott megjelentekkel kérdőíves interjút készítettem. A vizsgált csoport segítőkész és kedves volt.

A 15 kérdésből álló kérdőívben szereplő első három kérdés a kitöltő személyére vonatkozott; a) a

senioroktatással kapcsolatosak: miért kezdett el járni, okozott-e bármilyen változást az életében a senioroktatás és mi a véleménye a senioroktatásról, valamint azt tudakoltam, hogy milyennek érzik az idősök társadalmi megítélését. Ez a kérdés ropant informatív arra vonatkozólag, hogy hogyan érzik magukat az idősök a társadalmunkban, rávilágít a generációk közötti ellentétekre is. Rejtetten arra is rávilágít, hogy mi az, amit elvárnak az idős emberek a társadalom egészétől; b) a közösségépítéssel, közösségteremtéssel kapcsolatosak; c) a szeniorok által létrehozott klubok működéséről és az általuk preferált közösségépítő programokkal kapcsolatosak.

A nők domináns részvételi arányát a férfiakéhoz képest tükrözi az a tendencia, miszerint a nők nyitottabban viszonyulnak a világ dolgaihoz, aktívabban a mindennapi tevékenységekben és az életben való motiváltságuk magasabb, mint a férfiaké. Mégis miben keresendő a válasz, miért a nők járnak túlnyomó többségben közösségekbe? Ez magyarázható a demográfiai változásokkal, például avval, hogy sokkal több nő van a világon vagy, hogy tovább élnek, satöbbi. Én azonban a motiváció kérdéseire vezettem vissza. A férfiakat nagyon nehéz kimozdítani a saját komfortzónájukból; amikor kimozdulnak, akkor is jellemzően a feleségeikkel teszik ezt meg. Ráadásul a férfiember 5-6 évvel kevesebbet él. Egy 2010-es magyarországi kutatás szerint (*KSH Időmérés 2009/10*) a férfiak inkább a teljesítményközpontú szabadidő-eltöltést (kirándulás, séta, sport) preferálják. Ezzel szemben a nők a kommunikációval kapcsolatos elfoglaltságokat részesítik előnyben. A válaszadók életkorát a magyarországi „Ratkó korszak” születési felosztása szerint elemeztem. A legidősebb válaszadó 1937-ben született. Hasonló arányban voltak jelen az 1950 előtt és 1950 után születettek. Az adatokból észrevételezhető, hogy az 1950 után születettek, friss nyugdíjasok létszáma rövidesen eléri az 1950 előtt született nyugdíjasok számát. Az is kitűnik továbbá, hogy a klubtagok a magasabb iskolai végzettségűek közül kerülnek ki, egyetlen olyan klubtag sincs, aki nyolc osztályos rendelkezik. Az iskolázottabbak, műveltségük okán tudatosabbak az élet dolgai iránt, aktívabbak és nyitottabbak új perspektívák felé. Nagyon fontosnak tartják a közösséghez való tartozást, a jó társaságot és az új barátságokat, a szabadidő hasznos eltöltését és tudáspótlást, mint lehetőséget. Sokkal nyitottá váltak az előző életszakaszukhoz mérten. Az idősoktatást fontosnak, szükségesnek, soha nem késő tanulni szlogennel aposztrofálnak, agykarbantartónak gondolják, továbbá egy addicionális

lehetőséget is megemlítették, ami szinte ajándék-ként hullik eléjük és nagyon fontosnak tartják az új kapcsolatok megteremtésének lehetőségét, a baráti csoportok kialakítását. Ebből eredhet az az igény is, hogy az idősoktatáson túl is kapcsolatban tudjanak maradni hallgató társaikkal! A legfontosabb érvek a közösséghez való tartozás, az egyedüllet helyett való programpótlás és a kíváncsiság a szűkebb csoporttevékenység iránt, semmiből sem kimaradni elv voltak. Az egyik szenior klub-alapító kitért arra is, hogy a zökkenőmentes működésükhöz szükséges segítséget a szenioroktatás szervezőjétől az egyetemről kapták. Kaptak termet a klub-összejövetel idejére és egy külön facebook oldalt a kapcsolattartáshoz. Az új dolgokról való ismeretszerzés, játékos sportos programok, kirándulások, kulturális programokon való részvétel, véleménycserék és érdekes programok mellett természetesen az egyetemi előadásokon való részvétel sem került ki a programjukból. Az idősök társadalmi megítélését, azaz önmaguk társadalmi megítélését változóznak, vegyesnek, és rossznak titulálták. A III. kerületben lakók „kerületben remek” jelzővel aposztrofálták érzelmüket. (Amit az emberek mondanak, nem mindig esik egybe azzal, amit értenek rajta, cselekedeteik pedig rácafolhatnak saját meggyőződésükre és érzéseikre. Az emberi interakciók finom nüanszaira való odafigyelés és meghallgatás képessége lehetővé teszi, hogy jobban megértse az embereket, mint a kurzus előtt.) Monspart Sarolta nevével fémjelzett gyalogló klubhoz való csatlakozásuk, egy új klub formájában történik, a Gyalogló Klub megalapításával; egy hasznos időtöltés, nemcsak szenior klubtagok számára.

Az első egyéni interjút a NYÓA Szenior Klub egyik alapító tagjával készítettem, aki a klub megalapításának történetéről mesélt, az ötlet megszületésétől napjainkig: A klubalapítók kezdetektől fogva egy sorban foglaltak helyet az egyetem előadó termében, ahol a NYÓA előadásait tartották. Mivel túl rövidnek tartották azt az időt, amit az előadások előtt és után el tudtak tölteni egymással, elsősorban az a kérdés merült fel bennük, hogy hogyan tudnának az előadásokon kívül több időt eltölteni egymással. Öten-hatan voltak igazából elköteleződve a több időt egymással hasznosan tölteni irányelvvel, ezért aztán megkeresték Jászberényi tanár urat, az „ofőt” és előadták neki a helyzetet. Kérték, segítsen nekik megoldást találni, arra nézve, hogy az időskori tanuláson túl is együtt tudjanak lenni. Így jutottak el oda, hogy az egyetem biztosított számukra a találkozásokhoz, klub-foglalkozásokhoz szükséges

külön termet. Túl az infrastrukturális segítségen, a működéshez szükséges személyi feltételeket is biztosította számukra az egyetem. A klub a szeniorokból és a programok lebonyolításáért felelős koordinátorokból tevődik össze. A koordinátorok csapata, az egyetemen andragógiát tanultakból áll össze, valamint azokból, akik mesterszakon végzik, végezték tanulmányaikat. Eddigi vezetőjük Erdős Béla okleveles geronto-andragógus volt, szeptembertől átmenetileg egy szeniorhallgató Pándi Ágnes vezeti a klubot. Az első, az alakuló ülésen, Huszka Éva alapító javaslatára az alapítók tenyérnyomatukkal pecsételték meg a klub-alapításról szóló dokumentumot. Megalakulásuk óta sok víz lefolyt a Dunán. Mára az alapítók közül csak ketten maradtak aktívak a Szenior Klubban; többek között a megbízott klubvezető. Többen érdeklődnek a klubélet iránt. Aki eljön, mindenkit szeretettel fogadunk, várunk – mondta az interjúalany. Érdekes programokat találnak ki, amit a plenáris ülésekre járókkal is megosztanak. Ilyen esemény lesz a Gyaloglóklub megalakulásáról (ez már a második olyan klub, amit a Milton Friedman Egyetem NYÓA szeniorjai hoznak létre, nevezetesen Wagner Maya szenior klubtag kezdeményezésére) szóló tájékoztatás és a Juhász György által alapított, Újpesten található Lepkemúzeum közös megtekintésére való invitálás is.

A második egyéni interjút a Kőrösi Csoma Sándor Művelődési Központban működő Kőbányai Nyugdíjasok Klubján belül lévő meridián tornát kedvelők csoportvezetőjével készítettem, aki szerint az *időskori oktatás* fejleszti az értelmet, látásmódot változtat, tájékozottabbá teszi az embereket, „tudáspótlás”-t nyújt, amivel könnyebben megértik az idősök a világ történéseit. Továbbá lehetőséget biztosít számukra új ismeretségek, barátságok kötésére és egy tartalmasabb életre. Ez történt az ő esetükben is. Ha nem lett volna a Szenior Klub előadás-sorozata, akkor biztosan az ő csapata sem jött volna létre. *Közösségépítő programokon való részvételnek*, mint olyat az időseknek szervezett klubokat, nyugdíjas akadémiai előadásokat, nyugdíjas programokat, baráti összejöveleteket említ. A legfőbb motivációs faktor, a legfőbb vágy ezekben a közösségekben, a közösséghez való tartozás, az idő hasznos eltöltése jó társaságban és új barátokra találás. Az időskori tanulás egyértelműen hatással van az idős emberek életének más színtereire is, így például az éleztelmeletükre, a felfogásukra, a gondolkodásukra. Vidámabbak, nyitottabbak és aktívabbak az élet valamennyi területén. Úgy gondolják, hogy a pozitív éleztelmelet hatással van a családtagjaikra is, akik

már ezt a mintát vihetik tovább. Jó néhány évnek (évtizednek) kell még eltelnie, hogy generációk ne rossz érzésekkel, keserűséggel tekintsenek az idős korukra. Azt gondolják, hogy nekünk szülőknek is példát kell mutatnunk és aktívan eltölteni életünk utolsó harmadát. Ezért is tartanak maguknak meridián tornát, kirándulásokat szerveznek, és együtt utaznak felfedezni Magyarországot. Ezt az általa kreált csoportot nem nevezné klubnak, sokkal inkább csapatnak. Mint fentebb említettem már, a Szenior Akadémián az előadások hallgatóival összebarátkozott, s akiknek beszélt saját tornacsoport elképzeléséről és meginvitálta a torna iránt érdeklődőket, együtt tornázáshoz. Először egy adott napra; később heti rendszerességgel adott napokra. A csoportban különféle programokat szerveznek, beszélnek meg, főleg a mozgásra kihegyezetteket. Itt a tanulás, mint olyan ebben a közösségben egy erősítő szál, hiszen oda is mindannyian, ha tehetik, eljárnak. Különféle tornákra és táncokra együtt járnak. Ilyen például: *meridián torna, hatha jóga, csi kung tai – csi, zumba gold, salsa, west coast swing, szenior örömtánc*. Aki a környezetében aktív kortársakat lát, maga is könnyebben veszi fel ezt a ritmust, s könnyen adja be a derekát a „csábításnak” – adta tudtomra búcsúzóul.

NYÓA – külső helyszínek elemzése

A NYÓA külső helyszínein a Szenior Akadémiai szervezők között található művelődési házak, önkormányzatok, nyugdíjas klubok, nyugdíjas körök, Milton Friedman Egyetemen végzett okleveles andragógusok, nyugdíjas házak.

- Művelődési házak által szervezett előadások: Arany 10, Eötvös10, Kazinczy 36, Kőbánya, Szob, Kerepes, Fót, Zsámbék
- Önkormányzatok által szervezett előadások: Kispest, Pestszentlőrinc, Pomáz
- Művelődési ház és az önkormányzat által közös szervezésű előadások: Bátonyterenye
- Helyi református közösség által szervezett előadások: Bicske
- Okleveles andragógusok által szervezett előadások: Veszprém, Ceglédbercel
- Nyugdíjas kör által szervezett előadások: Bugyi
- Nyugdíjas klub által szervezett előadások: Bálint Ház – Shalom Klub
- Szociális (Olajág) Otthonok által szervezett előadások: Csepel, Rákospalota, Zugló, Törökbálint.

Ahol a művelődési házak a programszervezők, azokon a helyszíneken már léteznek közösségek, klubok, mint például az Arany 10, Eötvös10, Kazinczy 36, Szob esetében.

Fóton alig járnak a művelődési házba szervezett előadásokra (pár fő az alvó városból), pedig folyamatosan több médiafelületen hirdetik, addig Kisalagon, ahol egy kisebb csoport (20–25 fő), aki azonos városrészben lakik, ismerik egymást az utcáról, a kéthetente megtartásra kerülő geopolitikai előadások lelkes látogatói, hallgatói. A csoportlétszám ugyan nem bővül, de nem is csökken, a lelkes kis csoport folyamatos érdeklődéssel jelen van minden meghirdetett „geo előadáson”, szinte sűrűlva a közösségként működés határát.

Hasonló a helyzet *Zsámbékon* is. Hiába hirdetik meg településen különböző újságokban, hirdetményekben, a Szűcs Teri-féle személyes invitálások nélkül bizony néha csak egy-két ember tér be az előadásra. Zsámbékon viszont állandó közössége van a geopolitikai előadás-sorozatnak. *Bugyin* nyugdíjas kör működik. A Szenior Akadémia előadásait a Zsigmond Király Egyetemen végzett Péter Gábor szervezi. *Ceglédbercelen* Bogyay Kati az igazgató, aki alkalmi céllal, félévente kettő-négy előadást szervez a helyi szeniorok számára, és itt az oktatásnak nincsen közösségépítő célja. *Pomázon*, Pomáz Város Egészségklubja (POVEK) által szervezett szenior akadémia ingyenes ismeretterjesztő, képzési programot Novák Marcsi karolta fel és a helyi idősek körében népszerűsíti.

*Veszprém*ben a ZSKE-en végzett okleveles andragógus Kaszap Réka Szenior Akadémia megálmodója és szervezője, akinek az elmúlt rövid idő alatt még nem sikerült közösséget létrehozni. Jelenleg egy előadássorozat és egy angol nyelv kurzus van meghirdetve Veszprémben. Erre a helyszínrre még ráépülhet sok és értelmes jó dolog.

Ahol az önkormányzat segít az előadások szervezésében, ott főleg olyan orientációjú emberek vesznek részt, akik jellemezhetőek a politikai hovatartozásukkal. Példának okáért ilyen helyszín *Kispest és Pestszentlőrinc*. *Pestszentlőrinc*en a polgármester szervez kirándulásokat a tanuló közösségnek, amivel „ráerősít” a közösségre.

Szociális Otthonokban alkalmi előadások vannak, ahol Baranyi Éva számos sikeres Memóriatréning edzést tart. *Bicskén* a helyi meglévő református közösség hív, szervez és az előadások hallgatója. *Bálint Házban* lévő helyi szenior zsidó közösséghez köthető Shalom Klub szervezi a Szenior Akadémiát,

és a klubtagok közül sokan az előadások hallgatói, vitaindítók; tehát itt is jelen van már egy meglévő közösség.

Ezekből a példákból jól látszik, hogy minden a helytől függ, hogy a) megvolt-e már a közösség és a tanulás ezt erősíti, b) a közösség létrejön, de volt már valami és az a valami megerősödik a tanulás által, vagy c) a semmiből a tanulás talaján jön létre közösség. Egyetlen egy példa van erre, hogy a semmiből jött létre közösség, ez pedig nem más, mint a MFE–NYÓA Szenior Klub. Egyelőre ez az egyetlen olyan szervezett szenior közösség, amelyről tudomásunk van, s amely tanulás útján szerveződött. Az említett kőbányai szenior meridián tornát kedvelő csoport arra példa, hogy egy művelődési házban meglévő csoport erősítésként használja a tanulást.

Pécsi Szenior Akadémia

Az Aktív Időskorért, Pécsi Szenior Akadémia programja párhuzamosan működik a MFE programmal, de nem azonos. Az akadémia hét előadása az időseket érintő kérdéseket boncolgatja. Itt tanulás alapján jönnek létre kis körök. Legsikeresebb körük a Kiránduló Kör. Hetente, kéthetente találkoznak és elmennek együtt mindenféle. Ez a kör kifejezetten pécsiekből szerveződött, egy ottani agilis szenior anno körbekérdezte az előadások résztvevőit arról, hogy ki akar kirándulni és utána elindult a programszervezés.

Vizsgálódásom eredményeként arra az eredményre jutottam, hogy e helyek szervezői, kivéve a Pécsi Szenior Akadémiát, már egy meglévő rendszerben lévő szenioroknak szervezik az előadásokat. Így, ezért aztán ezeken a helyeken az alulról szerveződés motivációja csökken, hiszen az idősek már egy bizonyos működő közösséghez tartoznak.

Konklúzió

Diplomadolgozatomban a mai magyar társadalomban működő idősoktatás szerepét és funkcióját vizsgáltam, arra nézve, hogy milyen szerepet tölt be az idősek szerveződésében. Feltételeztem, hogy az idősoktatásban résztvevők felismerik a közösségszerveződés lehetőségét és élnek is vele. Az idősoktatásban résztvevők saját elhatározásból választják ezt az „időtöltést”, életformát és szintén saját elhatározásból válnak a szeniorok által létrehozott klubok tagjaivá. Kutatásomban, empirikus kvalita-

tív módszerrel megvizsgáltam a Milton Friedman Egyetem (MFE) NYÓA szeniorjait, két budapesti szenior klubot, a NYÓA Szenior Klubot és a Kőbányai Nyugdíjasok Klubja égisze alatt működő, meridián tornát kedvelő csoportot, valamint a külső helyszíneken működő Szenior Akadémiákat és a Pécsi Tudományegyetem FEEK Az Aktív Időskorért programot. Kutatásom alapjául azért választottam a Milton Friedman Egyetem Nyugdíjasok Óbudai Akadémiája Szenior Klubot, mert ez a legnagyobb és az egésznek a Milton Friedman Egyetem az anyain intézménye. Tehát érthető módon ezért esett a választásom erre az intézményre, amiről időközben kiderült, hogy tulajdonképpen itt találtam meg azt az egyetlen szenior közösséget, ami a tanulás által szerveződött. Ez egy fantasztikus dolog, hogy ez ebben is különbözik a többitől. A Kőbányai Nyugdíjasok Klubját pedig azért választottam, mert nagyon sok helyszínén a képzésnek az a jellemző, hogy van egy már működő nyugdíjas klub, amelyik azonnal a Szenior Akadémia programja mellé áll és akkor éppen náluk tartják a képzést. Ilyen esetben közösségerősítő funkciója van és nem közösségteremtő.

Hipotézisem nem igazolódott be, miszerint a tanuláson keresztül közösség szerveződik, ellenben közösség szerveződhet. Közösség szerveződhet, ha például vannak nagyon agilis emberek, akik számára biztosítjuk az alapvető infrastruktúrát és létrehozunk közösséget, vagy van egy önkormányzat, amelyik melléjük áll és plusz programokat szervez részükre, illetve közösség szerveződhet akkor is, ha már valamit csináltak együtt. Megállapíthatom, hogy a Szenior Akadémiák előadásait látogató idősek közösségszerveződési igénye nem jellemző, ugyanis a megvizsgált 39 helyszínen működő Szenior Akadémiából összesen csak két szeniorok által létrehozott közösség jött létre, nagyon meglepő módon mindkettő a Milton Friedman Egyetem Nyugdíjasok Óbudai Akadémiáján van. Az egyik a NYÓA Szenior Klub, a másik, a közelmúltban megalapított Gyalogló Klub. A Milton Friedman Egyetem által létrehozott, szenior képzési-rendszer bizonyítottan alkalmas arra, hogy hallgatóiból igazi közösségek teremődjenek. Létezik egy harmadik ígéretes kezdeményezés, egy csoport, a kőbányai kezdeményezésű meridián tornát kedvelő csoportja. Mint tudjuk, a csoport a társadalmi integrációk legalacsonyabb, legkezdetlegesebb, legprimitívebb foka, egy magasabb rendű integráció pedig maga a közösség. Egy valódi közösség akkor jön létre, ha alulról, spontán szerveződik, és saját maga alakítja

ki a működési kereteit. Ekkor beszélhetünk valóban teremtődésről és nem teremtésről. Nekünk, leendő gerontagógusoknak is érdekünkben áll, hogy közvetítői legyünk a közösségteremtődések folyamatának. Felmérésem nem tekinthető reprezentatívnak, mert kizárólag általánosságokat szűrhetünk le belőle, nem vonhatunk le következtetéseket a hazánkban működő összes idősoktatás szerepére vonatkozólag. Remélem, hogy diplomadolgozatomban témája további kutatások alapjául szolgálhat.

Mint tudjuk a szeniorok között sokan élnek magányosan és izoláltan és ezért is szeretnének közösséget találni. Erre a legjobb megoldás véleményem szerint a tanulói közösség, hiszen egy semleges cél kapcsolja össze itt az embereket. A közös érdek a magánytól való elszakadás lehetősége, a tudás elsajátítása, valamint a közös tanulás élménye köti össze az embereket. Ettől függetlenül természetesen lehetnek konfliktusok a csoportokon belül, de ezeket jó esetben a tanár/előadó, mint egyfajta mediátor, tudja kezelni.

Felhasznált szakirodalom

- Babbie, Earl (2008) *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, Balassi Kiadó, Budapest.
- Bajusz Klára (2000) *A felnőttkori tanulásmotivációi – Felnőttkori tanulási képességek* Konferencia, 2000. szeptember 22-23. <http://ofi.hu/tudastar/esely-2000-konferencia/felnottkori-tanulas> Letöltve: 2017. február 28.
- Bajusz Klára – Jászberényi József (2013) Az időskori tanulásról. *Kultúra és közösség*, 3:60-64. http://www.kulturaeskozosseg.hu/pdf/2013/3/2013_3_05.pdf
- Boga Bálint (2013) Az idősök tanulásának egyéni és társadalmi haszna. *Andragógia és Művelődéstudomány*, I. évf., 2. sz. 15-18. p.
- Csányi Vilmos (2018) Tudomány a kocsmában. <https://www.youtube.com/watch?v=9U-zFmA0irY> Letöltve: 2019. július 14.
- Harkai Nóra (2006) *Közösség és közösségi munka*, Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete [http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/e8fdd098c4365d20c125722f0030efa3/\\$FILE/k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20munka.pdf](http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/e8fdd098c4365d20c125722f0030efa3/$FILE/k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20munka.pdf) Letöltve: 2018. augusztus 22.
- Heller Ágnes (1970) *A mindennapi élet* Akadémiai Kiadó Bp. http://misc.bibl.u-szeged.hu/12451/1/mp_1971_004_4920_514-517.pdf Letöltve: 2018.szept. 6.
- Jászberényi József (2017) *Az élvezettársadalomtól a patrióta társadalomig? Egy új paradigma kezdetén? (Vázlatos konstrukció a nyugati civilizáció lehetséges jövőjéről)* magán kiadás, 150-150.p. http://ec.europa.eu/education/policy/adult-learning_hu Letöltve: 2018. április 3.
- Jászberényi József (2012) Gerontoeducáció. *Magyar Gerontológia* (4) 16:39-63.
- Jászberényi József (2009) „A Nap, s az emberiség, s a történelem keletről nyugatra tart” (*Magyarország a napnyugati kultúrában*), Jaffa kiadó, (7-11.p.)
- Jászberényi József (2014) *Tanulás a harmadik korban, avagy sohase higggyetek a szemeteknek – Gerontoeducáció* (67-68. p.)
- Zárol Evelin (2014) Az idősök helyzete, idősügy Magyarországon tanulmány. *Kapocs* 2014/3. XIII. évf., 62. lapszám, 2-13. http://epa.oszk.hu/02900/02943/00063/pdf/EPA02943_kapocs_2014_4_74-82.pdf http://epa.oszk.hu/02900/02943/00062/pdf/EPA02943_kapocs_2014_3_02-12.pdf Letöltve: 2018. szeptember 5.